

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף צא

ת"ר החוסם את הפרה: כלומר שחסם את פרתו של חברו ודש בה (כגון ששכר או שאל פרה מחבירו), חייב מלקות על שעבר על "לא תחסום". ובנוסף חייב לשלם לבעל הפרה ארבעה קבין, ואם חסם חמור משלם לבעל החמור ג' קבין, שכך שיערו חכמים שהפרה או החמור היו אוכלים בשעת הדישה אם לא היה חוסם אותם.

קושיא: והא אינו לוקה ומת ואינו לוקה ומשלם: והרי הכלל הוא שמי שמקבל עונש מלקות (או עונש מוות) אינו מקבל עונש נוסף של תשלומי ממון, ומדוע בעל הפרה לוקה ומשלם? תירוץ: הא מני רבי מאיר היא דאמר לוקה ומשלם.

תירוץ נוסף: רבא אמר אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו: רבא מתרץ שאמנם אנחנו לא יכולים לחייב אותו בבית דין לשלם לבעל הפרה, כיון שהוא חייב מלקות, אבל אם רוצה לצאת ידי שמיים חייב לשלם. רבא מביא לכך ראיה: אסור להקריב טלה שניתן לאשה כאתנן עבור זנות, שנאמר "לא תביא אֶתְנָן זֹנָה וּמְחִיר כָּלֵב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ". אדם שבא על אמו והביא לה טלה כאתנן תמורת הזנות, אסור להקריבו. ולמרות שאם אמו תתבע אותו בבית דין שיביא לה את האתנן שהתחייב לה לא נחייב אותו להביא לה, כיון שחייב מיתה על שבא עליה, והכלל הוא שלא מחייבים ממון כשיש חיוב מיתה, ככל זאת אם הוא הביא לה את הטלה יש לו דין אתנן ואסור להקריבו. מכאן משמע שאפילו במקום שיש חיוב מיתה יש חיוב תשלומין אלא שאין לנו כח לחייב אותו בשתי עונשים, אבל אם רוצה לצאת ידי שמיים חייב לשלם, משום שאם תאמר שאין עליו חיוב ממון א"כ אם הוא נתן את הטלה לאמו אין זה 'אתנן' אלא סתם מתנה, ומכך שיש על הטלה דין 'אתנן' מוכח שהוא חייב לתת לה אותו (בגלל שהתחייב לה) אלא שאנחנו לא יכולים לחייב אותו לתת לה כיון שיש עליו חיוב מיתה. וכמו כן לגבי חוסם את הפרה, מדין שמיים הוא חייב לשלם, אלא שאנחנו לא יכולים לחייב אותו ממון בנוסף למלקות, אבל אם רוצה לצאת ידי חובת שמיים חייב לשלם.

תירוץ נוסף: רב פפא אמר: באמת אנחנו כן מחייבים אותו לשלם, משום שחייב המלקות והתשלומין לא באו יחד, לפי שבשעה שמשך את הפרה מחבירו התחייב במזונותיה, ואילו במלקות הוא חייב רק אח"כ בשעה שחוסם אותה.

*

אמר רב פפא: את הספיקות הללו (שיובאו להלן) שאלו אותי בני הישיבה של רב פפא בר אבא, ופשטתי להם אותם לאיסור, ספק אחד פשטתי להם כפי ההלכה, וספק אחד פשטתי להם לא כפי ההלכה אלא החמרתי עליהם.

הספק הראשון: **בעו מינאי** (= שאלו אותי), **מהו ללוש את העיסה בחלב?** ופשטתי להם לאיסור כפי ההלכה, שהרי למדנו בברייתא - אסור ללוש את הפת בחלב, ואם עבר ולש, כל הפת אסורה באכילה שמא יאכל עימה בשר. וכן אסור למרוח את תוך התנור באליה (= בשר שמן של בהמה), ואם עבר ומרח, כל הפת שנאפתה בתנור אסורה באכילה עד שסיק את התנור ויתאדה השומן.

הספק השני: **ואידך בעו מינאי:** האם מותר להכניס לדיר שני מיני בהמה האסורים משום כלאיים אחד זכר ואחד בהמה, כלומר האם יש בזה איסור מרביע כלאיים או שהאיסור הוא רק להכניס בידיים ממש את אבר הזכר לתוך הנקבה, אבל אין איסור להכניסם לדיר למרות שיבואו זה על זה.

ופשטי להו לאיסורא דלאו כהלכתא: ופשטתי להם לאיסור למרות שאין ההלכה כך, וזה כדי שלא יזלזלו.

רב פפא מסביר מדוע אין ההלכה כך: דאמר שמואל: שהרי אמר שמואל - עדים שמעידים על המנאפים לחייבם מיתה או מלקות, עליהם להעיד שראו אותם שוכבים זה על זה כדרך המנאפים, ואינם צריכים להעיד שראו כמכחול בשפופרת (= שהוא הכניס את האבר לתוך הנקבה), לפי שלא הצריכה אותם התורה להסתכל כל כך, אבל לגבי איסור מרביע כלאיים אינו חייב עד שיכניס כמכחול בשפופרת (= שיכניס בידיו את אבר הזכר לתוך הנקבה). נמצא שבאמת אין איסור להכניסם לדיר, אלא שהוא החמיר עליהם שלא יזלזלו.

קושיא על שמואל: **מתיב רב אחדבוי בר אמיי:** למדנו בברייתא - נאמר בתורה "בְּהֶמְתָּךְ לֹא תִרְבֵּיעַ כְּלָאִים", אילו היה נאמר רק "בְּהֶמְתָּךְ לֹא תִרְבֵּיעַ" (ללא המילה "כלאים") הייתי חושב שאסור לאחוז את הבהמה בקרניה בשעה שעולה עליה זכר

ואפילו מין במינו, לכך נאמר גם "כְּלָאִים" ללמדנו שרק מין בשאינו מינו אסור. ע"כ הברייתא.

לאו מכלל דכלאים אחיזה נמי לא: משמע שלגבי איסור כלאים אסור אפילו לאחוז בקרניה, וא"כ קשה על שמואל שאמר שאינו חייב עד שיכניס כמכחול בשפופרת.

תירוץ: מאי אחיזה הכנסה: כוונת הברייתא להכנסה ממש כמכחול בשפופרת, והיא כתבה לשון אחיזה כדי לשמור על לשון נקיה.

אמר רב יהודה, מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת, ואין בזה אפילו משום פריצות שמא יבוא לידי הרהור, ואף שלמדנו במס' עבודה זרה שאסור להסתכל בחמור וחמורה ובחזיר וחזירה בשעה שהם מזדווגים זה עם זה, שם מדובר שהם אינם שלו ואינו צריך לסייע להם ואסור משום הרהור, אבל כאן מדובר שהם שלו והוא טרוד בעבודתו לסייע להם בהזדווגות ואינו מהרהר.

קושיא על רב יהודה: **מתיב רב אחדבוי בר אמי וכו':** כפי שהתבאר לעיל. ומשמע שרק בכלאים אסור לאחוז אבל מין במינו מותר, וההיתר הוא רק לאחוז ולא להכניס בידיו ממש. התירוץ כנ"ל.

אמר רב אשי: שאלו אותי בני הישיבה של רב נמיה ראש הגולה, האם מותר להכניס לדיר זכר עם נקבה שהיא מינו ועוד נקבה שאינה מינו (כלומר זכר עם 2 נקבות, אחת מינו והשניה אינה מינו).

צדדי הספק: **כיון דאיכא מיניה וכו':** כיון שיש בדיר נקבה אחת שהיא מינו, הרי שהוא יגור אחריה ולא אחרי הנקבה שאינה מינו, וא"כ מותר. או שמא בכל זאת אסור. רב אשי פשט להם לאיסור למרות שע"פ ההלכה מותר, וזאת משום שהעבדים שלהם פרוצים, ואם נתיר להם להכניסם לדיר הם יבואו להכניס בידיהם ממש.

*

משנה: היה עושה בידיו אבל לא ברגליו: פועל שעושה מאלכה רק בידיו, או שהוא עושה מלאכה רק ברגליו (כגון דורך את הענבים להוציא יין), ואפילו אם הוא עושה מלאכה רק בכתיפו בלא להזיז ידיו ורגליו (כגון שהניחו משא על כתפו והוא צריך לעמוד). מותר לו לאכול מהמין שהוא עובד בו. זו דעת ת"ק, ור' יוסי ברבי יהודה חולק וסובר שצריך לעשות מלאכה גם בידיו וגם ברגליו.

גמרא: מאי טעמא: מה טעמו של ת"ק? והתשובה: מהפסוק "כִּי תִבֵּא בְכֶרֶם רֵעֶךָ" דהיינו כשהפועל יבוא ויעשה כל מלאכה שהיא בכל צורה (כי הפסוק לא פירש איזו מלאכה הוא יעשה), (שטמ"ק).

*

שאלה: **מאי טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה?**

תשובה: כי שור: פועל הוקש לשור כפי שהתבאר לעיל (פט',א) שהוקש 'חוסם' ל'נחסם'. ואם כן כמו ששור עושה מלאכה בידיו וברגליו ואסור לחסום אותו מלאכול, כך לפועל מותר לאכול רק אם הוא עושה מלאכה בידיו וברגליו.

בעי רבה בר רב הונא: לדעת ר' יוסי ברבי יהודה מה הדין אוזין ותרנגולים שעוסקים בדישה, האם הם אוכלים או לא? הספק הוא, האם רבי יוסי ברבי יהודה סובר שדוקא מי שעושה בידיו וברגליו אוכל, ואם כן אוזים ותרנגולים שעושים מלאכה ברגליהם בלבד לא אוכלים. או שהסיבה שפועל לא אוכל בגלל שצריך לעשות מלאכה 'בכל כחו' והוא לא משתמש גם בידיו וגם ברגליו, ואם כן אוזים ותרנגולים שעושים מלאכה ברגליהם שזה כל כוחם אסור למנוע מהם מלאכול.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: במשנה הבאה כתוב שפועל שעושה מלאכה במין אחד אסור לו לאוכל ממין אחר. ולכן פועלים שמכניסים את הענבים לתוך הגת ודורכים עליהם ברגליים, בתחילה מותר להם לאכול רק מהענבים אך אסור להם לשתות מהיין, בגלל שבשלב זה מלאכתם ניכרת רק בענבים, ואסור להם לשתות מהיין שהוא מין אחר. אבל לאחר שהם הלכו שתי וערב בגת מותר להם לאכול גם מהענבים וגם מהיין.

*

משנה: היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים: כי זה מין אחר.

אבל מונע את עצמו: מותר לו להמנע מלאכול עד שיגיע למקום שיש פירות יפים ואז לאכול הרבה מהם.

וכלן לא אמרו אלא בשעת מלאכה: אבל אסור לו לשבת ולהתבטל ממלאכה ולאכול, בטענה שעד עכשיו הוא נמנע מלאכול ולכן 'מותר' לו להתבטל ולאכול.

אבל משום השב אבידה לבעלים: אמנם כדי שלא יתבטלו הפועלים ממלאכה, תקנו לטובת הבעלים שהפועלים יאכלו בהליכה מ'אומן לאומן' = משורה לשורה. דהיינו כאשר הם גומרים לעבוד בשורה אחת הם קוטפים ענבים ואוכלים אותם עד שיגיעו לשורה הבאה. ואפילו שבהליכה הם לא עוסקים במלאכה ובעיקרון היה אוסר להם לאכול, תקנו חכמים שיאכלו כדי שהם יעבדו טוב יותר ולא יאכלו כל הזמן באמצע העבודה. וכן כשהם חוזרים מהגת להביא ערימה נוספת של ענבים אל הגת, מותר להם לאכול בדרך אפילו שאין זו שעת מלאכה.

ובחמור כשהיא פורקת: יבואר בגמרא.

גמרא: איבעיא להו עושה בגפן זה: האם מותר לו לקטוף אשכול וללכת לאכול אותו תחת עץ גפן אחר שהוא עושה בו מלאכה? הספק הוא, נאמר "וְאֵל כָּלֵיךְ לֹא תִתֵּן" האם הנקודה היא שדוקא מה'מין' שאתה נותן לתוך כליו של בעל הבית אתה יכול לאכול, ולא ממין אחר. ואם כן אין הבדל בין אשכול לאשכול באותו המין ומותר לאוכל מעץ אחד לעץ אחר. או שהנקודה היא מ'מה' שאתה נותן לכליו של בעל הבית מותר לך לאכול ולא מאשכול אחר שאתה לא עושה בו מלאכה בו עכשיו.

ואם תמצי לומר: אם תרצה לומר שהנקודה היא 'ממה שאתה נותן לכליו של בעל הבית', ולכן העושה מלאכה בגפן זה לא יאכל בגפן אחר, אם כן קשה - איך מותר לשור לאכול במחובר לקרקע? והרי לשור מחוברת עגלה מאחוריו והבוצרים עומדים ומכניסים את הענבים לתוך העגלה, והשור לא יכול לאכול ממה שהם עובדים בו. אלא בהכרח נפשוט את הספק שהנקודה היא 'ממין שאתה נותן לתוך כליו' ולכן מותר לשור לאכול מענבים אחרים, ואם כן גם מותר לאכול מעץ אחד לעץ אחר.

דח"ה: אמר רב שישא בריה דרב אידי בשרכא: מדובר בזמורה ארוכה מאד שמגיעה עד השור, והוא יכול לאכול בזמן שהם עובדים באותה הזמורה.

תא שמע היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים: מדברי המשנה הללו משמע שדוקא במין אחר לגמרי אינו אוכל, אבל אם הוא עובד בתאנים מותר לו לאכול בתאנים מעץ אחר. (כי אחרת מדוע הוצרכה המשנה לומר שלא יאכל בענבים? היה עליה לומר חידוש גדול יותר שאפילו מתאנים אחרות לא יאכל!). אבל אם נאמר ש'עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר', דברי המשנה נשארים בקושיא!

דחיייה: **אמר רב שישא בריה דרב אידי במודלית:** באמת צריך את שני הדברים גם 'ממין שאתה נותן' וגם 'ממה שאתה נותן', וכאן מדובר שהגפן מודלית על עץ התאנה. והחידוש הוא אפילו שהוא עוסק בשני העצים, כי הוא צריך להפריד את ענפי הגפן מעץ התאנה כדי שיוכל לקטוף את התאנים, ואם כן שניהם הם 'ממה שאתה נותן'. בכל אופן מכיון ש'המין שהוא נותן' הוא תאנים, אסור לו לאכול מהגפן, כי היא לא 'המין שהוא נותן'.

אבל אם היה מקרה כזה בשני עצים מאותו המין, כגון שעץ תאנה אחד מודלה על עץ תאנה אחר, מותר לו לאכול משני העצים. כי יש כאן גם 'ממין שאתה נותן' כי שני העצים מאותו המין, וגם 'ממה שאתה נותן' כי הוא עוסק בשני העצים.

תא שמע אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל: אם נאמר ש'עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר' מדוע עליו למנוע את עצמו עד שיגיע לפירות היפים? שילך עכשיו ויקח מהפירות היפים ויאכל כאן. אלא בהכרח שאסור.

דחיייה: **התם משום ביטול מלאכה:** אם הוא ילך לקחת מהפירות היפים להביאם לכאן, יש בזה ביטול מלאכה, ועל כך אין לנו ספק שאסור. אבל אנו מסתפקים במקרה שכני ביתו נמצאים איתו והולכים להביא לו מהענבים האחרים שאז אין ביטול מלאכה, האם מותר או לא.

תא שמע וכולם לא אמרו אלא בשעת מלאכה וכו'.

סברוה: בני הישיבה שהביאו את הראייה סברו ש'מהלך כעושה מעשה דמי', כלומר פועל שהולך משורה לשורה נחשב כעושה מלאכה. ובכל אופן רק משום 'השב אבידה לבעלים' תקנו לו חכמים שיקח את האשכול שהוא קצץ בסוף השורה, ויאכל אותו בהליכתו לשורה הבאה. אבל מדאורייתא אסור היה לו לאכול, כי הוא כבר הולך לעץ אחר. מוכח שעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר!

דחיייה: **לא, לעולם אימא לך וכו':** באמת 'עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר', אבל 'מהלך' משורה לשורה אינו נחשב כעושה מלאכה, ולכן אסור לו לאכול אלא רק מכח תקנת חכמים.

איכא דאמרי סברוה: בני הישיבה סברו ש'מהלך לאו כעושה מעשה דמי'. ולכן מדאורייתא אסור לו לאכול כי הוא לא עושה מלאכה עכשיו, ורק מכח תקנת חכמים מותר לו. משמע מכאן שאם הוא היה נחשב כעושה מלאכה היה מותר לו לאכול, למרות שהוא כבר הולך לעץ אחר. מוכח שעושה בגפן זה אוכל בגפן אחר!

דחייה: לא, לעולם אימא לך: באמת עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר, אבל 'מהלך' נחשב כעושה מעשה. ובכל אופן מדאורייתא היה אסור לו לאוכל אם לא היו מתקנים לו חכמים שיאכל, כי הוא הולך לעץ אחר.

*

קושיא: כשהיא פורקת מהיכן אכלה?: כשהחמור פורק את משאו הוא הולך בחזרה למקומו, ומאיפה יש לו מה לאכול?

תירוץ: אימא עד שתהא פורקת: כוונת המשנה שעד שהיא פורקת את המשא היא אוכלת מהמשא שעל גבה. וכך למדנו בברייתא - דתנו רבנן חמור וגמל וכו'.

ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם: אסור לפועל לקחת מהמשא שעל גבה ולהאכיל אותה, בגלל שכל האיסור הוא רק למנוע אותה מלאכול (רכינו יהונתן).